

«СВЯТА РУСЬ»

Для історика Росія – не більша таємниця, ніж Франція, Китай чи навіть Люксембург. Але чому кажуть «свята Русь» і не кажуть «свята Франція», «свята Німеччина», «свята Італія»? Чому кажуть «вічна Росія»? Вона не така давня і сильно змінилася. Чому, коли мова заходить про роман Толстого, п'єсу Чехова чи балет Чайковського, вживають вираз «російська душа»? Чому цю душу називають «містичною»? Коли і за яких обставин «викликаються» на авансцену історії міфологеми «Москва – третій Рим», «Свята Русь»? Чому європейці рідко послуговувалися об'єктивною інформацією про Росію, а більше керувалися міфами і стереотипами й дивилися на Росію крізь деформовану призму?

У своїй новій книжці «Свята Русь» Ален Безансон намагається знайти відповіді на ці та інші запитання. Порушена тема є особливо актуальною в нинішніх геополітичних реаліях, особливо в умовах розв'язаної Росією гібридної війни проти України. Володіючи широким спектром знань з історії, філософії, релігії, літератури, автор на численних прикладах переконливо показує, що гібридна війна Росії проти світу ніколи не припинялася.

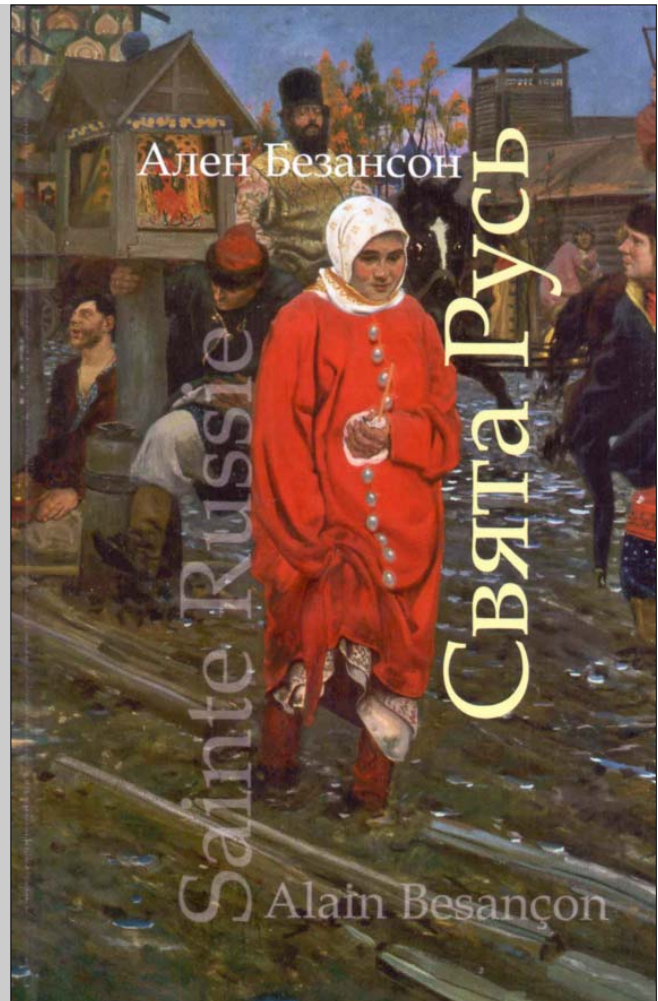
Alain Besançon. Sainte Russie. Éditions de Fallois, Paris, 2012.

Переклад з французької Тараса Марусика. ТОВ «Видавництво «Кліо», 2017.

У 1857 році Карл Маркс написав:

«Величезний вплив, який Росія несподівано і в різні епохи здобула в Європі, налякав народи Заходу, що піддалися йому як якомусь фатуму або ж чинили опір лише вряди-годи. Однак поряд із засліпленням спостерігається постійно відроджуваний скептицизм, який іде за ним, як тінь, додаючи до легкого тону іронії волювання народів, що конають, насміхаючись над справжньою величчю російської могутності як над манерою поганого актора, що хоче вразити й обдурити. Інші імперії породжували подібні сумніви в своєму дитячому віці. Але Росія, ставши колосом, не розвіяла тих сумнівів. Вона – унікальний в історії приклад величезної імперії, котру навіть після досягнень світового масштабу і далі розглядають як предмет віри, а не як факт» (Karl Marx, La Russie et l'Europe, Paris, 1954, p. 207).

Захід був зачарований Росією (у французькій мові для позначення «Росії» і «Русі» існує одне слово «La Russie», тож перекладач використовував одну або другу назву з ог-

ляду на контекст – Тарас Марусик). Він переймався питанням, чим вона є, відтоді, як перетнувся з нею. Вона вабила його і викликала страх. Він робив спроби впустити її у свій світ, намагався вигнати її звідти, а проте, не вдалося зробити ні одне, ні друге. «Від початку XVIII століття і до сьогодні, – додавав Маркс, – не було автора, який вважав за можливе обійтися без того, щоб спочатку довести її існування, а вже потім її прославляти чи критикувати».

Але й самі росіяни ставлять собі ці запитання. Чим є Росія? Що значить бути росіянином? Яке значення вона має у світовій історії? Якою повинна бути її доля? Від Пушкіна до Солженіцина значна частина літератури ставила перед собою ці нав'язливі запитання, навіть присвячуючи себе цьому, а іноді ним обмежувались. Задовго до виникнення цієї літератури невідомі монахи виголошували пророцтва, луна від яких ще не затихла.

А втім, історія Росії досить добре відома. У XIX столітті російські, а також німецькі, французькі, англійські історики написали гарні праці, зібрали документи й укла-

Ален Безансон (25.04.1932 р.) – видатний французький історик, філософ, глибокий знавець російського, радянського і німецького тоталітаризму та історії християнства. Академік, має два докторські ступені, доктора історичних наук та доктора філологічних та гуманітарних наук. Член філософської секції Академії гуманітарних і політичних наук, яка входить до складу Інституту Франції – об'єднання п'яти Академії.

Українською мовою вийшла книжка «Лихо століття: про комунізм, нацизм та унікальність Голокосту» (2007) у перекладі Тараса Марусика.

А. Безансон належить до найвідданіших друзів України. В одному зі своїх інтерв'ю для французького видання він сказав, що Україна – це ключ та умова існування Російської імперії, яка розвалилася разом із комуністичним режимом, а вирішальний момент цього розвалу – не відокремлення балтійських країн, Центральної Азії і Кавказу, а нове відокремлення України.

ли джерела відповідно до методів європейської історіографії. Більшовицька революція майже знищила історичну працю або ж призвичаїла її до ідеологічного сита, зробивши її непридатною. Але дослідження продовжувалися за кордоном. Позаяк радянська проблема була злободенною і треба було невідкладно зорієнтуватися в ній, значні інтелектуальні інвестиції були вкладені в цю сферу. Вони були систематичними і колективними у великих американських університетських центрах. Якщо відсортувати, відкинути пропагандистські праці чи ті, які непридатні через неuczтво і наївність, залишається солідна бібліотека, гідна довіри. Для історика Росія не є більшою таємницею, ніж Франція. При цьому треба пам'ятати, що жодна книжка з історії не вичерпує таємниці народу – буде то історія Росії, Франції, Китаю чи навіть Люксембургу...

Виникають інші питання.

По-перше, виглядає, що європейці рідко звертали увагу на об'єктивні знання, які були в їхньому розпорядженні. Вони воліли керуватися забобонами. Дивилися на Росію крізь деформовану призму. Багатий діапазон поглядів, які укорінилися серед французів, був значною мірою незалежний від даних історичного знання. Росія була осередком великої кількості різних, часто протилежних, ілюзій. Франція мала загалом позитивне налаштування до цієї країни. Наприкінці цього есе спробую пояснити, які суто французькі пристрасті сформували таке бачення.

По-друге, самим росіянам важко дійти згоди щодо ясного розуміння цієї теми, яка їх, проте, цілковито займає, розпалюючи пристрасті.

Нарешті, Росія прагнула дати «іноземцям» облудне бачення себе самої. Згадані іноземці завжди скаржилися на «російську брехню». Пояснення їхніх помилок – «Нас обдурили» – просте, надто просте.

Я почну з того, що коротко опишу цю «брехню». Відтак я заглиблюсь у складніші питання, які поведуть мене ще далі, аж до релігійних коренів «російського комплексу» та його мінливості в історії. А закінчу французькими ілюзіями.

Ален БЕЗАНСОН

ПЕРЕДПЛАТА НА ЖУРНАЛ «УНІВЕРСУМ» (ДРУГЕ ПІВРІЧЧЯ 2017 РОКУ)

Щоб регулярно отримувати журнал «Універсум», слід переказати через будь-який банк чи надіслати поштовим переказом

84 гривні на поточний рахунок № 2600744144
в ПАТ АКБ «Львів», МФО 325268, ЄДРПОУ 19326603.
Одержувач: ТЗОВ «Універсум».

Не забудьте надіслати на адресу редакції («Універсум», п/с 2994, Львів—17, 79017) копію квитанції поштового переказу чи платіжного доручення, чітко вказавши при цьому свою адресу.

«Універсум» в Інтернеті: <http://universum.lviv.ua>,
<https://www.facebook.com/universum.lviv>